Rondleiding Tweede Wereldoorlog in Waddinxveen

Met een tentoonstelling op de Promenade maakt Historisch Genootschap Waddinxveen (HGW) het lokale oorlogsverleden inzichtelijk aan de hand van objecten. Ook in de openbare ruimte zijn nog sporen te vinden van de Tweede Wereldoorlog – al is dat soms zoeken. HGW-archivaris Bart Wiekart gidst Pepijn de Groot langs diverse oorlogslocaties in het dorp.
(Tip: neem deze krant mee op uw fiets- of wandeltocht langs de uitgelichte locaties en lees ter plaatse meer over de oorlog in Waddinxveen.)

1 + 2 Drakentanden
Locatie: hoek Eikenlaan & Jan Dorrenskade-West + Zevende Tochtweg

Dit betonblok bij de Pette zie je makkelijk over het hoofd. Drakentanden – ook 'tetraeders' genoemd naar hun viervlakkige vorm – dienden tijdens de oorlog als anti-tankversperring. In rijen maakten drakentanden deel uit van de Vordere Wasserstellung. Die verdedigingslinie achter de Atlantikwall bracht de bezetter aan om een eventuele geallieerde invasie vanaf de kust te vertragen.

Deze drakentand is na de oorlog op de hoek van de Eikenlaan en Jan Dorrenskade-West beland. Na de bevrijding was er materiaalschaarste; zodoende is veel oorlogsmateriaal hergebruikt in de jaren van wederopbouw. Waar deze drakentand heeft gestaan in de oorlog is niet bekend, maar hier is hij geplaatst als... anti-vrachtwagenversperring! Om illegaal parkeren van chauffeurs bij overlaadstation Waddinxveen te bestrijden kwam dit betonblok blijkbaar goed van pas.

Ook vlakbij manege Reigersburgh staan drie drakentanden uit oorlogstijd. Volgens een bewoner die al driekwart eeuw aan de Zevende Tochtweg woont, staan die tetraeders er al zolang hij zich kan heugen. Ook deze hergebruikte drakentanden moeten ongewenst parkeren tegengaan en voorkomen dat de berm kapot wordt gereden. Dat laatste lukt niet helemaal...

3 Dobbelmannfabriek
Locatie: Noordkade 64

De Dobbelmannfabriek in Rotterdam werd verwoest bij het bombardement van 10 mei 1940. De Waddinxveense architect Piet Stuurman had blijkbaar contacten met Dobbelmann, want hij bemiddelde bij de koop van de grond én ontwierp de fabriek aan de Noordkade. Op het LogistiekPark A12 is naar zowel Stuurman als Dobbelmann een weg vernoemd, zijnde belangrijke lokale ondernemers uit de geschiedenis.

Het Dobbelmanncomplex spreekt tot de verbeelding. Zo gaan er verhalen rond dat daar, na de vordering van de fabriek in 1942, V1- en V2-raketten zijn gemaakt. De Waddinxveense oud-generaal Teun de Kruijf heeft dat in 2011 onderzocht en weersproken. Waarschijnlijk werden er brandstoftanks van aluminium gemaakt. In het Promenademuseum zijn alumniniumpannen te zien die Waddinxveners (illegaal) maakten van dat Duitse aluminium.

Na vordering gebruikte de bezetter de fabriek als 'rustplaats'. De mensen die bij de Rotterdamse razzia in november 1944 zijn opgepakt, moesten tot Utrecht lopen. Daar werden ze op de trein gezet voor dwangarbeid in Duitsland. Onderweg kwam de groep langs Waddinxveen en overnachtte op het Dobbelmanncomplex. Een groep Rotterdammers is toen ontsnapt met hulp van Waddinxveners. In het museum is een aandenken te bezichtigen: de tegel met de tekst 'Poort open, Mond gesloten'.

4 (Huize) Beukenhof
Locatie: Kerkweg-Oost

De naam van de parkeerplaats bij het gemeentehuis herinnert aan Huize Beukenhof. Deze ambtswoning werd gebouwd door Gerret Willem Christiaan van Dort Kroon, in de negentiende eeuw burgemeester van de dorpen die nu samen gemeente Waddinxveen vormen. De familie Van Dort Kroon bleef tot in de oorlog eigenaar van het huis.

In 1942 kwam een Duitse legerofficier bij burgemeester Mumsen informeren naar huisvesting voor soldaten. Het gemeentebestuur wees sobere huizen aan, maar het oog van de officier viel op Beukenhof. Mumsen had in Waddinxveen voor- en tegenstanders; bij de zuivering van bestuur, na de bevrijding, beweerden politieagenten dat Mumsen Beukenhof juist had aangewezen omdat Van Dort Kroon eerder had geweigerd de villa aan Mumsen te verkopen. Hoe het ook zij: met de Duitse veldartillerie verdween ook veel zilverwerk en meubilair uit Huize Beukenhof.

Beukenhof werd in 1969 gesloopt, het naastgelegen notarishuis Ameborch in 1980. Zulk sloopwerk was het startschot voor het Historisch Genootschap, in de hoop de cultuurgeschiedenis van Waddinxveen voortaan beter te bewaken. Een verhaalbank bij parkeerplaats Beukenhof vertelt nog het verhaal van deze statige huizen langs de Kerkweg-Oost.

5 Tankgracht Vordere Wasserstellung
Locatie: Enkelspoor, vlakbij station Triangel

Een van de meest ingrijpende oorlogshandelingen in deze buurt is het minst zichtbaar geworden. Achter de Atlantikwall langs de kust werden extra verdedigingslinies gepland, zoals de Vordere Wasserstellung. Omdat veel Duitse troepen in de Sovjet-Unie vochten moest Nederland anders verdedigd worden. Om een eventuele invasie vanaf de kust te kunnen vertragen werd het Waddinxveense landschap aangepakt. De tankgracht die is gegraven ligt er nog altijd, maar ze is inmiddels onherkenbaar. De Duitse tankgracht is later door het hoogheemraadschap ingezet voor afwatering; nu zie je niets anders dan een sloot langs het spoor bij station Triangel.

Als raadslid heeft Evalien de Haan-Zijlstra zich in 2017 sterk gemaakt voor zichtbaarheid van de tankgracht. De raad en het college voelden niets voor het plaatsen van een maquette. Toen de Waddinxveense kunstenaar Ruud Kooger een muurschildering mocht aanbrengen in de fietstunnel bij station Triangel, heeft hij daarin een subtiele verwijzing naar de tankgracht verwerkt. Herkennen jullie die?

8 Huisarrest NSB-burgemeester
Locatie: Kerkweg-West 13

Nadat burgemeester Mumsen in september 1944 was ondergedoken, wees de bezetter een NSB'er aan als burgemeester van Waddinxveen. Christiaan Johannes Wilhelmus Hermanus Stakenborg (1903-1981) was tot dan burgemeester van het Brabantse Cuijk en Sint Agatha. Omdat het zuiden in september was bevrijd, viel daar niets meer te besturen voor NSB'ers. Na de bevrijding van Nederland kreeg Stakenborg huisarrest: hij mocht van het Militair Gezag zijn huis aan de Kerkweg-West niet uit. Later is Stakenborg vastgehouden in het Haagse interneringskamp Duindorp.

Uit zijn NSB-lidmaatschap bleek "ontrouw aan de zaak van het Koninkrijk en aan de Koningin"; op grond daarvan is hij ontslagen. Toen was er allang een nieuwe burgemeester in Waddinxveen.

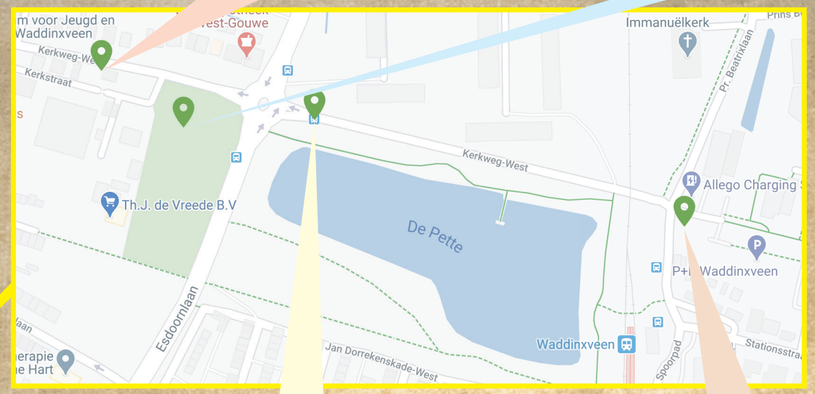

9 Oorlogsgraf Toon Pille
Locatie: Gemeentelijke begraafplaats, Kerkweg-West

Anthonie Hendrikus Pille, in 1921 geboren in Waddinxveen, was betrokken bij het verzet toen hij in 1944 werd opgepakt op de Kerkweg. Voor verhoor werd hij meegenomen naar een SD-kantoor in Gouda, waar hij doodgeschoten is op de Burgemeester Jamessingel. Pilles grafsteen op de gemeentelijke begraafplaats wordt omringd door oorlogsgraven van Cornelis Both, Arie Oudijk, Lubbert Rozenboom en Jan Sonneveld.

10 Toon Pillepad
Locatie: wandelpad aan de noordzijde van de Pette

Dit pad loopt tussen Pilles graf en de gedenknaald. Op 30 september 2019, 75 jaar na zijn gewelddadige dood, is Pille door de gemeente geëerd. Datzelfde jaar kreeg Pille meer erkenning: als verzetsdeelnemer is hij opgenomen in de Erelijst van Gevallenen 1940-1945. Een fysiek exemplaar van die lijst, met namen van mensen die zijn gevallen voor het Koninkrijk der Nederlanden, ligt bij de ingang van de Tweede Kamer.

11 'Voor hen die vielen – van hen die bleven'
Locatie: kruising Stationsplein-Passage

De gedenknaald was in 1947 een cadeau van de burgerij aan de gemeente: 'Voor hen die vielen – van hen die bleven'. Een lokaal comité hield collecte onder Waddinxveners om 3000 gulden op te halen voor de kosten van dit herdenkingsmonument. De naald, ontworpen door de Rotterdamse architect Hendrik Sutterland, werd op 5 mei 1947 onthuld door de vrouw van burgemeester Mumsen. De offerschalen symboliseren het dankoffer voor de verkregen vrijheid. Het gedenkteken wordt ook wel 'Poort der Bevrijding' genoemd.

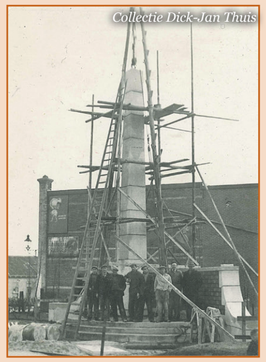

6 + 7 Rijksweg 12 en sloop van de Zuidkade
Locatie: Kouwe Hoek & Wilhelminakade

De Rijksweg 12 heette in de volksmond het Hazenpad. Via die weg zou de bezetter bij een geallieerde invasie snel kunnen vluchten. In de jaren dertig is de A12 aangelegd tussen Den Haag en Utrecht. Nazi-Duitsland besloot de rijksweg oostwaarts door te trekken richting Arnhem en Duitsland. Een directe verbinding tussen het Nederlandse regeringscentrum en Duitsland werd van groot belang geacht voor de oorlogsvoering.

Qua infrastructuur lag Waddinxveen goed: het had een levendige (hout)industrie en veel transport ging nog over water. Die gunstige ligging betekende dat er veel te verdedigen was voor de bezetter. Panden langs de Gouwe werden gesloopt omdat ze in het schootsveld van de rijksweg lagen. Aan de Zuidkade en Gouwekade gingen in oktober 1943 dertien woonhuizen, meerdere loodsen en bedrijfspanden tegen de vlakte. Al die mensen nieuw onderdak geven was nog een heel schaakspel. De sloop vond vooral plaats rond de Kouwe Hoek. Dat was een bijnaam, maar door tankstation 'Kouwe Hoek' is die naam steeds meer ingeburgerd geraakt. Inmiddels heeft de Kouwe Hoek een eigen straatnaambord.

Luchtfoto van de A12 bij Waddinxveen, 1937

Zuidkade in de jaren dertig.

Wat toen Gouwekade heette, heet nu trouwens Wilhelminakade. Straatnamen die verwezen naar de Oranjes werden door de bezetter hernoemd. Dat heeft Waddinxveen inmiddels gecompenseerd – er is een Wilhelminaplein, een Wilhelminasingel, een Wilhelminakade en een Wilhelminamonument!

SVDJ
STIMULERINGSFONDS VOOR DE JOURNALISTIEK
Deze productie is mede mogelijk dankzij een bijdrage van het Stimuleringsfonds voor de Journalistiek.